

НЬУКУЛАЙЫМ БАРАХСАН...

Доворум диэбит доворум Николай Рыкунов, баара эбитэ буоллар, бу күннэргэ улахан үөрүү-көтүү, кини киһи аатын сүгэн сүһүөвүн үрдүгэр сүүрбүтэ, эйэрсэ элэксэй миэчэринэн дойдутун сылыппыта, дьонун сылаанньыппыта доп курдук б5 сыла буолуо этэ. Ону баара, дьылга хаан бйаарынан, кини 60 сааһын туолуо биер сыл иннинэ, ол 1995 сыл муус устар аҕыс күнүгэр сытан баран турбата, утуйан баран уһуктубата. Суруйар идэнин дьарыктанар дьон самаан саас эргийиитин үөрөн-көгөн, сүргэлэрэ көтөүллэн, өрөйөн-чөрөйөн, күнтэн, сылаастан сага күүһү булуан көрсөөччүлэр. Ньукулай оннук дьоннортон биирдэстэр этэ. Ол сааскы кыһа утуйарыгар сарсын сарсыарда өссө эрдийэн, чэмэлийэн бүгүн кыайбатахпыт сарсын кыайыам диир санаанан утуйубта чэхчэ. Ол эрэри, хара кыраасканан хаймыһыламмыт ол сыл сааһа кинини санаатын ситэригэр күүһү-күдэни биэрбэккэ илдьэ барыта. Ол бука барыбытыгар улахан өхсүү, ыарахан сүтүк этэ.

Мин ол сарсыгардыны олус үчүгэйдик, чуолкайдик өйдүүбүн. Сарсыарда бэрт эрдэ дьым телефону өрө кыыра түспүтэ. Атын ким да буолбатах, Дуня, Коля кэргэнэ, хайы-үйэ кэһиэҕирэн хаалбыт куолаһын чөллөрүтэ-чөллөрүтэ, туюх баар күүһүн түмүнэн, «э, кытаат, соһуйума, уолбут баран хаалла» диэбитэ, ол кэниэ тохтообута. «Кими этэбин, Дуня, кими этэбин, ханна барда?» - диэн мин улаханньык ыйыппытым быһыылааҕа. «Коля, Колям... суох буолла». Тохтобул. «Хара сор диэтибин» диэн ыксаатарына өрүү туттар тылларын Дуня төлө ыһыгына. Мин «Сык» гынан, «мах» бөрдөрөн дуу, тугу этиэхпин булбакка сөптөөх тылы була сатаан тура түстүм. Харахтар Коля кунтир-хантыр ыһыһылыы хаамаан иһэрэ көһүннэ. «Үрүн солко былаатынан мааны кыстыы далаатанан» диэн, кини өрүү уоһун иһигэр ыһыһы сылдьар идэлээбэ. Ити Бүөгүр Тобуруокап тыллара этилэр. Коля Рыкунов Бүөгүр өрнүөрү наһа таптыыра «биһиги - намнарбыт, кини Үөһэ Бүдүү Нама, мин Нам - Намабын» - диир буолара. Онтон: «Сөл. Массына булан тахсыахпыт» - диэн, онон өрөһүйэн ыһахтыы, үлүгүнөйдим. Телефоммун ууран баран «хайа төвө сангарбаты» диих курдук санаан аһардым. Ол кэниэ наһа дьиһэттик көргөтөрүтү биһигини «уолбут, уолаттарбыт» диэн ааттыылларын, ыгыралларын санаан аһардым. Түөһүм иһигэр туюх эрэ дьикти сылаас сүүрэн илгийэн киирбитин билдим. Бөтө бөрдөрөн олоро түстүм. «Бүтэ. Барыта бүтэ» дии санаан баран, дьэ, тыаһы-ууһу, тулалыыр эйгэни чуолкайдик истибитинэн ойон турдум. Онтон, дьэ, сүүрэн-көгөн, дьонго биллэрэн, аргыс булан Намга тахсыбыппыт. Күн да күн этэ. Кэлэр кэлэн иһэрэ. Бүгүн ону санаан баран Дуня барахсан күүһүн, санаата модьутун, инникини көрөн турбутун сөгөн эрэ кэһиһэбин.

Туюх буолбута, онтон атына барыта өйдөнөр. Онон манна сал-

гыы оччотообу олох, довордоһуу туһунан, үөрүүлээх өттүн үгүөрү соустук үмүөрү тутан хаһан да хадарыйбат, кэмэ кэлэн кэхтибэт, сааһыран сахсайбат, кырдьан бокоолообот, өрүү буруолабыгынан сылдьар, суогу да баар онгорор, аастыгы да бүгүнгүтэ соһон аҕалар ахтыыта онгоруоха. Атас-довор дьон айаан-буйаан, «һай-һаҕ» диэн олорубут олохторун оломоһон көрүөххэ, дьэ таһыгар кэлэн туралларын курдук санаан дэллэриэтин, сизэтин киллэриэххэ. Оччолорго биһиги, суруйа сатыыр эдэр эрчимнээх дьон аһара истин, довордуу этибит. Николай Рыкунову кытта Намга Терентий Халыев ыаллыы олорубуттара. Вениамин Мионов биһиги куоракка эрэрибит, бу икки эрдэ баран хаалбыт атастарбытыгар, элбэхтик тизэстэрибит. Бэйэбит икки ардыбытыгар тугу да кистэпэт буоларбыт. Саас Эңсиэли хочотугар сааланарбыт, күһүн Салбан сииһигэр куобахтыырбыт. Ол сағана чөл олох диэн өйдөбүл кэлэ илигэ. Арыгы диэн үтүө аһы өйдөөх, үөрөхтөөх, кыахтаах дьон аһыгар астарын курдук саһыырбыт. Сиргэ иһэ сатаан баран «сулустаах эстафета» диэн ааттаан салгыһна сылдьан салгыы иһин баара. Ол сағана хаадыласпыт хоһоонорбутугтан сороһун манна, бүгүнгү бырааһынныкка - Колыбыт б5 сааһыгар ахтыгалаан аһыым.

**Ырыһан ыты
Ыһах этинэн тазыһыр
Ырыһынан Коляга
Ыстанванар тийһи,
Ыһырыһнык уматтаран,
Ыһаары онгортон
Ыскары аһан
Ыдалыһан баран,
Ыраас ууһу
Ыстакаанынан ыһыахха.**

**Онтон дуо, добоор,
Обо доворбутугар -
Тэһиһэбэ суох
Тэйэр-тэбэр
Төрөнтэй уолбутугар
Тигиһэти тийһи
Тэмтээкэйдиһир үһкүүгэ
Тэһиһиһитин булбакка -
Тэһиһэ-былаас үктүөххэ.
Халмаабат халыҕ
Хаһаны тыһыгар
Халыһай атасытыгар
Ханһаах арыһынан
Хатаҕалана түһүөххэ.**

**Уонна дуо, добоор,
Убайдаатар убайбытыгар,
Харатынан аатырбыт
Хаарыһааһай киһиһэхэ -
Буһуһан Ньукулайга
Будулутан тийһи
Буоһоһанайда булуоһха.
Бидилгэти тийһи
Биһиһэ иһэ түһүөххэ.**

**Онтон дуо, добоор,
Олооһуна дойдулаах,
Ордук-хоһу тыла суох
Мөрүүн уолга - Веняҕа
Мөлбөһүтэн тийһиһэххэ,
Уһун-һыһылаа сирэйин
Ууннарыта тыһыттаран
Уура сыһыт хасааһын
Удуу түһэн аһыахха.
Аана аһа минниһигэс,**

**Аана аһа амтаннаах
Эриэхэбэ наһа уойбут
Эһэ сыатын эмиэххэ!
Ол кэниэ
олоруохпун баара дуо,
Хаарыһааһай үчүгэй
Халыһайапка төһүөххэ,
Хааргыскаба түһүөххэ.**

Дьэ, итиннэ маарыһыыр дьыһнээх үтүө олоһу, эмһиһи сайаҕас эдэр сааһы аһарбыппыт. Ол кэм-кэрдий аастаһын аайы, мин санаабар, өссө эдэригэр түһэн, өссө кэрэтиһэн, кэһиһэн-уһаан кэлэр турар курдук. Киһи барахсан тыһыһаһын тухары куһаһаны буолбакка өрүү үтүө өйдөбүллэри кытта аргыһаһан, аара хаалларан кэлбит эдэр сааһыгар төһө сатыыр эбит.

Николай Михайлович «быйыл кыһын Нам, Таатта - арыгы иһитин намтаҕа» диэн тылламмыта Ол кини бу билиһини кэми өтөрү көрбүт, арыгыны утары өхсүһүу улаханньык барыахтааһын өйдөбүт тыллара этэ. Улэтин оскуолаҕтан сағалаан баран төрөбүт оройуонун хаһыатын кылаабынай редакторунан, олонор түмүктээбит. Поэт быһымытынан сылтан сыл ахсын үүнэн, тыла-өһө чөллөрүйэн, санаата далааһыһанан испитэ. Биһиги олонор аастыт улахан суруйааччыларбыт кинини аһара таптыыллара. Мин өйдүүрбүһүн Коля Николай Габышевтын, Петр Тобуроковтын, Семен, Софрон Даниловтардыһын, Таллан Бүрүалиһин, Семен Руфовтын, Николай Лугиновтын аллар атастыгы этилэр. Өссө талаана арыллан, хонново аһыллан, хардыта кэһэнэ барыах кинини, биллэрбэккэ сылдьан сизэбит өлөр өлүү ол сааскы туун ылан барыта бутэһиктээх буолбута. Биһиги тыһыһаһтар кини туһунан үтүн өйдөбүлү сүрөһиптэбэрип, иннибит сирдыһырын тухары бу үйэ күндэлэс күһүн анһыһан илдэ бара туруохпун. Мин санаабар, кини элбэксэйдик, сонун тимэһүн нэлэксэйдэнэ «Үрүн солко былаатынан мааны кыстыы далаатанан» диэн ыһыһы-ыһыһы хомус икки, хотуур икки биер ыстаалтан элэммиттэрин кэһиһи-ипси эдэркэһи бэйэтэ эдэрдик аргыһаһан иһэр.

САХА ЛИТЕРАТУРАТЫН БРАЙЫГАР

(Ньукулай Ырыһыһаһапка)

**Доворум диэн довор туттубут
Намыһ ырыһаһыта - Ньукулай,
Сүүрбэ биһирис үйэ үһэ ойбут
Сүрдээх сүүһэ күһүнэн айхал.**

**Бу үйэ күһүн, халлаанын
Бу үйэ күөх нуобай отун-маһын
Көрүүх буолан ыраланарбыт,
Күө-дьаа саһа аллайарбыт.**

**Ол сағана, өйдүүр инниһи,
Ньукулайдар элбэх да этибит.
Саха литературатын тиһигини
Инники диэки илдэ иһэрбит.**

**Биһиги бу иккэй хааллыбыт
Били. Бэриһэн Ньукулайдыһын.
Чыһааһын, Амманн
куоттардыһын.
Якутскай баарга Хааһыһаһтын.**

**Дьыл баһыгар-атагар эрэ
Эһигини аһан аһарыбыт,
Сага үйэ сүллэр сүпсүлгэнэ
Элбэх, Онно өрө ытталлабыт.**

**Күнтэн бөкүөй булбаккабыт
«Өлөр да соло суох» дэһээхтиһибит.
Ол да буоллар - бука барыбыт
Иһиннэ, син биһир тийһиһиһит.**

**Ол көрсүһүү, үөрүү ыһыаһын
Хараһаны сьрдатан ыһыахпыт,
Биһиги саха литературатын -
Ырайыһа булду сьрдатаһыһыт.**

**Суохтуубун мин бултуу,
куобахтыы
Салбан ситэригэр сылдьарбын,
Кэргэтэриһитиниһи сир астыы
Нам алаастарыгар сьрсарбытын.**

**Довор, бу сүүрбэ биһирис үйэ
Аас сылы биэрбитин билбэһиһин,
Харай Өлүөнэ кэһини, нэлэһиһи
Син биһир уста сытыаба дииһин.**

**«Өлбүт күөх кырыс буолар,
Тыһыһаах өрүү ыһыһы сылдьар» -
Ол сирдээһи өлбөт анаһыһа -
Хоһоон онгортон айхаллыһыһын.**

**Быраһаай, быралыйар быдан
Сыллар, үйэлэр чыһааһыһарыһан,
Олох олонор, киһи буолан
Буору бааһырдьыбыт
дыһыһаһыһыһан!
Николай БОСИКОВ,
суруйааччы**